

УДК 336.72

ГУМАНІТАРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ВИЩОГО ТЕХНІЧНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНЖЕНЕРНОЇ ГАЛУЗІ

Кочубей А.В.

Національний університет водного господарства і природокористування

На основі аксіологічного підходу визначено значення гуманітарного середовища вищого технічного навчального закладу для формування професійно-моральних якостей майбутніх фахівців інженерної галузі. Запропоновано перелік гуманітарних компетенцій майбутнього фахівця, важливим компонентом для формування яких визначено розвивальне гуманітарне середовище. Досліджено теоретичні питання формування в інтеграції професійних здібностей і професійно-моральних якостей майбутніх фахівців інженерної галузі. **Ключові слова:** гуманітарне середовище, аксіологічний підхід, вищий технічний навчальний заклад, моральні якості, професійні здібності, професійно-моральні якості інженера.

Постановка проблеми. В умовах модернізації вітчизняної системи освіти законодавчо, що стає нагальним переосмислення досвіду підготовки майбутніх фахівців-інженерів. Наш час позначений тим, що майбутні фахівці повинні бути брендом на ринку праці, утверджувати фахові і особистісно-моральні цінності, а для цього в ході їх підготовки у вищому технічному навчальному закладі (ВТНЗ) слід застосовувати сучасні технології навчання; ефективні підходи; створити гуманітарне середовище ВТНЗ, яке, на наш погляд, є для цього необхідною умовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Задекларовану проблему завжди вважали актуальною, адже в дослідженнях аналізують проблеми взаємодії людини та середовища (Г. Ковальов, С. Рубінштейн, Г. Щедровицький та ін.).

Зокрема, вплив освітнього середовища на розвиток особистості досліджували В. Вербицький, Л. Новікова, В. Слободчиков та ін.; про розвивальне освітнє середовище писали Ш. Амонашвілі, В. Петровський і ін.

О. Ярошинська досліджує креативність як основний принцип побудови освітнього середовища у ВНЗ; аналізує властивості креативного середовища навчального закладу. [8]. О. Будник розглядає теоретико-методологічний аспект етновиховного середовища педагогічного навчального закладу: [2]. Змістове наповнення освітнього середовища досліджували І. Бех, І. Зязюн, О. Киричука, Т. Суценок та ін.

Як педагогічний феномен освітнє середовище ВНЗ розглядав А. Артюхін, який вважає, що це «компонент цілісного механізму професійної соціалізації, джерело колізій, життєво-професійних ситуацій, забезпечує входження студентів у спосіб життя, мислення і професійної поведінки фахівця».

О. Антонова аналізувала освітнє середовище ВНЗ як чинник розвитку обдарованості майбутніх фахівців [1, с. 24–28]. Процес покрокового створення освітнього середовища ВНЗ досліджували О. Макагон, О. Ліннік, Л. Пікулева.

У кожному ВТНЗ для підтримки процесу дистанційного навчання створюють віртуальне навчальне середовище, яке містить «усі необхідні елементи теоретичних і практичних знань, контролю і самооцінки навчальної діяльності, форми організації адаптації, мотивації і творчої спрямованості» [3].

Проблеми інформаційно-комунікативного середовища (простору) знаходять вирішення у роботах В. Андрущенка, О. Базалука, В. Беха, З. Бжезинського, М. Кастельса та ін., а інформаційно-навчальне середовище досліджують Ю. Атаманчук, Д. Дзигуа, І. Задорожня, О. Кузьмінська, О. Полотай і ін.

Цікаві та корисно-повчальні для нашого дослідження міркування колишніх президентів американських університетів (таблиця 1).

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Історична зумовленість потреби суспільства в інженерних кадрах сформувала основну тенденцію їх фахової підготовки – підтримка євростандартів і підготовка національних фахівців-інженерів. Тому питання підготовки інженерів для збереження й розвитку стратегічно важливої для держави галузі актуальне.

Опрацювання наукових студій із означеної проблеми дозволяє виявити суперечності між потребою вітчизняного суспільства у фахівцях інженерної галузі й обмеженими навчально-методичними можливостями їх якісної підготовки на основі застарілих підходів до створення гуманітарного середовища у ВТНЗ; розвитком євроінтеграційних освітніх процесів і відсутністю уніфікованого механізму забезпечення їх впливу на якість підготовки майбутніх фахівців інженерної галузі з урахуванням синергетичного, аксіологічного підходів як умови формування професійно-моральних якостей майбутнього фахівця.

Необхідність подолання суперечностей, потреба у формуванні гуманітарного середовища ВТНЗ; в удосконаленні підготовки майбутніх фахівців інженерної галузі зумовили вибір теми дослідження.

Мета статті – проаналізувати інтегровані можливості гуманітарного середовища ВТНЗ для формування професійно-моральних якостей майбутніх фахівців інженерної галузі.

Виклад основного матеріалу. Цикл підготовки майбутнього фахівця інженерної галузі в Національному університеті водного господарства і природокористування (НУВГП) складається з професійного; гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового блоків; навчальної і виробничої практики. Значну роль відведено гуманітарній підготовці, зокрема дисциплінам «Українська мова (за професійним спрямуван-

Гуманітарні науки в системі підготовки майбутнього фахівця

№ з/п	Прізвище президента; університет	Міркування про гуманітарні науки і їх важливість для формування майбутнього фахівця
1.	Берні Махен, Університет Флориди	Критичне мислення, розуміння мистецтва і людської натури, місця в суспільстві і в природі – характеристики освіченої людини. Історично гуманітарні науки і загальноосвітні предмети сприяли розвитку такої особистості. Проте гуманітарні та суспільні науки роблять недостатньо для стимулювання інтересу до їх вивчення. В університеті Флориди довелося домагатися прийняття закону на рівні штату, щоб повернути в програму гуманітарні науки [5].
2.	Джим Баркер, Університет Клемсона	Щоб процвітати в суспільстві, потрібно бути допитливим і творчим, вміти критично мислити і добре комунікувати. Потрібна технологія, «одружена» із загальноосвітніми предметами, з гуманітарними науками, що породжує результати, які змушують наші серця співати». Як свідчить досвід, бізнес-лідери і роботодавці визнають цінність такого союзу і шукають його в випускниках. Щоб процвітати в суспільстві, випускники повинні бути людьми допитливими і творчими, критично мислити і добре комунікувати [5].
3.	Чарльз Стігер, Вірджинський політехнічний інститут	Візьмемо як приклад проект в житловому будівництві. Щоб звести будівлю, треба розрахувати метраж на сім'ю, зробити розрахунок міцності конструкцій і так далі. Тут ідеальним інструментом є логічне дедуктивне мислення. Але є психологічні, соціологічні, економічні та екологічні складові з сотнями змінних величин. Багато з них не піддаються кількісній оцінці, але для успіху проекту їх необхідно враховувати. Якщо не об'єднати дослідження в сфері гуманітарних наук і загальноосвітніх дисциплін, природничих наук, технологій, інженерній справі, математики, то майбутнє покоління студентів не навчиться критично мислити. І залишиться без середовища, необхідного для подолання викликів, які можуть виникнути в майбутньому [5].
4.	Кевін Рейлі, Вісконсинський університет	Вміння, які компанії прагнуть бачити у своїх людей, формують і тестують у процесі вивчення гуманітарних предметів. Роботодавці подають сигнали, чого вони шукають у випускниках і майбутніх співробітниках: вміння добре висловлювати свої думки письмово, переконливо говорити, аналізувати інформацію, працювати у складі різних груп, розуміти конкурентне середовище глобальних знань. Всі ці характеристики формуються і тестуються в процесі вивчення гуманітарних предметів. Саме цих вмінь чекає від своїх співробітників роботодавець [5].

ням)», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», «Психологія», «Педагогіка і методика викладання у вищій школі», «Народознавство» та ін., адже вони сприяють інтеграції знань і формують духовну, соціально-психологічну культуру майбутнього фахівця; сприяють формуванню моральних і професійних якостей.

Професійна мораль – це система моральних і морально-правових норм, які регулюють дії та поведінку особи у професійній діяльності [6]. Вважаємо, що формування професійної моралі відбувається завдяки інтеграції культур (якостей): гуманітарної, інженерної, інформаційної, зовнішньої (фізичної та естетичної) і ін. Реалізацію цього на практиці здійснюють, формуючи у майбутніх інженерів моральні якості, адже моральність у житті має беззаперечне значення, оскільки гідність фахівця як члена (керівника) колективу оцінюють насамперед за його моральними якостями.

Було анкетовано магістрів 5–6 курсів НУВГП щодо того, які моральні якості повинні бути у будь-якого фахівця. Було визначено такі позитивні якості:

– Загальні моральні якості (коректність, ввічливість, порядність, терпіння, тактовність, чесність, доброзичливість, зовнішня охайність, вихованість, гуманізм, патріотизм, інтернаціоналізм, працьовитість, взаємодопомога та ін.).

– Спеціальні моральні якості (ерудованість, компетентність, принциповість, людяність, стриманість, рішучість, володіння собою, уважність, самокритичність, принциповість, справедливе ставлення до інших тощо).

Аналізуючи опитування, відзначаємо, що магістри мають уявлення про позитивні моральні

якості і розуміють, що найбільше цінують чесних, порядних, впевнених і благородних фахівців. Відзначили, що негативні якості – корисლობство, заздрість, егоїзм і зрада в поведінці людей загалом і фахівців зокрема. Проте це їх теоретичні міркування і прикро, що в реальному житті вони іноді виявляють ті риси, які засуджували в ході опитування. Запобігти цьому допоможе моральне виховання у ВТНЗ.

Принадібно зазначимо, що професійну мораль можливо, а іноді і слід регулювати за допомогою правил поведінки в колективі (корпоративної етики), реалізації прав і виконання професійних обов'язків. Професійні і моральні потреби змінюються залежно від розвитку суспільства, тому закономірно, що професійну діяльність де-факто і де-юре супроводжують конфлікти, тому фахівці несуть професійну та моральну відповідальність за свої дії і рішення.

У процесі формування фахівця слід враховувати, що зовнішній прояв моралі – це зовнішня (внутрішня) поведінкова культура, яка базується на національних традиціях, мові, історії, етиці; моральних принципах і категоріях.

Здійснені нами спостереження навчального процесу в Національному університеті водного господарства і природокоористування (НУВГП, м.Рівне) дозволяють зазначити, що процес формування у майбутніх фахівців інженерної галузі професійно-моральних якостей є ефективним, якщо належного значення надавати формуванню гуманітарного середовища. Тому закономірно, що у НУВГП з 2017 року на кафедрі суспільних дисциплін діє навчально-наукова лабораторія гуманітарної освіти, члени якої досліджують проблеми гуманітарної освіти у технічному уні-

верситеті, а також, використовуючи ефективні форми, методи, засоби, прийоми тощо, створюють усі можливі умови для формування гуманітарного середовища ВТНЗ. На 2018 рік членами лабораторії та студентами (магістрами, аспірантами) написано перспективний план роботи лабораторії (таблиця 2), і, як показує практика, робота, яку проводимо, сприяє ефективному формуванню професійно-моральних якостей майбутніх фахівців.

Провівши цикл педагогічних досліджень у рамках лабораторії, узагальнивши погляди дослідників і науково-педагогічних працівників НУВГП; опитування магістрів 5-х курсів, ми дійшли висновків, що серед моральних чеснот, котрі мають особливе значення для майбутньої фахової діяльності і які слід розвивати в процесі підготовки майбутнього фахівця і фахівця інженерної галузі зокрема, слід виокремити (за Н. Дяченком) [4, с. 212]:

фаховий обов'язок (обов'язкова умова професіоналізму), який ґрунтується на узгодженні особистих бажань із суспільним обов'язком;

фахова честь – гідність, авторитет людини, яка займається певним видом діяльності. «В умовах ВНЗ честь кожного студента полягає в тому, щоб виховувати в собі високі моральні якості, досягти

значних успіхів у оволодінні своєю спеціальністю, долати особисті недоліки. Водночас молода людина не повинна залишатися байдужою до негативного в поведінці своїх товаришів, однокурсників. Адже професійна честь – це честь усієї групи, всіх, хто обрав саме цю професію» [7, с. 2423];

фахова гордість ґрунтується на кращих традиціях, на ознайомленні з досвідом і досягненнями видатних фахівців, що працювали чи працюють у певній сфері фахової діяльності;

фахова етика – моральні принципи, пов'язані з поведінкою у сфері діяльності. Майбутнім фахівцям слід наголосити, що вони відповідають за свої вчинки, і що кожен їх професійний крок буде морально оцінено.

Проте, найефективнішим методом формування у майбутніх фахівців потрібних етичних якостей було визнано собистий приклад викладача, куратора, керівників ВТНЗ.

Висновки і пропозиції. Отже, нашу думку, *гуманітарне середовище ВТНЗ* – це інтегральне об'єднання комплексу знань в галузі суспільних наук (філософія, історія, політологія, психологія, економіка, народознавство, філософія і ін.) пов'язаних із ними практичних компетенцій; це важливий засіб формування світогляду, який відіграє значну роль у загальному розвитку

Таблиця 2

Перспективні напрямки роботи навчально-наукової лабораторії гуманітарної освіти кафедри суспільних дисциплін ННП НУВГП на 2018 рік

№ з/п	Найменування напрямків роботи
1.	Розробляти інноваційні педагогічні проекти у сфері діяльності навчально-наукової лабораторії гуманітарної освіти: – вступний семінар для науково-педагогічних працівників і магістрів «Проектна технологія» (історико-педагогічні засади проектної технології; алгоритм роботи над проектом; методика роботи викладача ВТНЗ із проектної технології); – педагогічна майстерня: показова бінарна лекція викладача і магістра.
2.	Розробити необхідну документацію для забезпечення трансферу педагогічних технологій, як основної форми просування інновацій: – передання ноу-хау; – інформаційний обмін у персональних контактах на конференціях, семінарах, симпозиумах, виставках тощо.
3.	Удосконалити психолого-педагогічний супровід та арт-супровід навчально-виховного процесу НУВГП: – видавати методичні вказівки і практичні рекомендації; – провести дослідження здатності до самоосвіти і саморозвитку готовності до застосування педагогічної супервізії в професійній діяльності студентів спеціальності ПВШм. Результати дослідження представити у фахових статтях.
4.	Розробити тематику комплексних магістерських робіт зі спеціальностей ПВШм і УНЗм з урахуванням вимог паспорту спеціальностей; оновити методичні вказівки до написання магістерських робіт.
5.	Проводити пошук і підтримувати талановитих дослідників серед студентів (магістрів, аспірантів) за напрямом діяльності лабораторії.
6.	Розробити програми підготовки (перепідготовки) фахівців та організувати курси підвищення їх кваліфікації на базі лабораторії.
7.	Організовувати та проводити навчально-наукові заходи (навчально-наукові семінари, круглі столи, тренінги, арт-заходи та ін. за напрямом діяльності навчально-наукової лабораторії): – виставка-ярмарка наукового доробку магістрів ПВШм, УНЗм і викладачів кафедри суспільних дисциплін (до Дня науки); – круглий стіл за участю методичного кабінету ВСП «Рівненський коледж НУБП України» «Розвиток професійної компетентності педагогічного персоналу навчального закладу»; – методологічний семінар за участю магістрів ПВШм, УНЗм «Етапи виконання та методика проведення науково-педагогічних досліджень»; – науково-практичний семінар «Інноваційні технології розвитку професійної компетентності викладачів у системі вищої освіти»; – тренінги із крос-культурної психології; – тренінги з психології управління, стрес-менеджменту, з особистої ефективності, психологічної саморегуляції та управління часом; – робота в школі лідерства для освітян-управлінців, учнів; – круглий стіл «Роль громад у розвитку освітніх закладів і формування молодіжної політики»; – семінар-тренінг «Формування позитивного ставлення до студентів із особливими освітніми потребами»; – круглий стіл, присвячений 100-річчю від дня народження В. Сухомлинського і за результатами його видати науковий збірник.

та вихованні фахівців. І лише в умовах гуманітарного середовища ВТНЗ можливо формувати професійно-моральні якості майбутніх фахівців інженерної галузі.

Проте дослідження не претендує на повну розробку задекларованої проблеми, а лише дозволяє побачити перспективи подальшого ви-

вчення проблем якості підготовки майбутніх фахівців інженерної галузі. Тому у наступних дослідженнях плануємо запропонувати авторську інтервовану модель універсального середовища ВТНЗ, яке буде об'єднувати технічне, гуманітарне, соціальне, креативне, інформаційне, етносередовище та ін.

Список літератури:

1. Антонова О.С. Теоретичні та методичні засади навчання педагогічно обдарованих студентів: Монографія. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – 460 с.
2. Будник О. Етновиховне середовище педагогічного навчального закладу: теоретико-методологічний аспект / Олена Будник // Проблеми виховання – 2012. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/23988/1/24-175-184.pdf>.
3. Віртуальне навчальне середовище Національного університету водного господарства і природокористування – 2018. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://vns.lpnu.ua/>.
4. Дьяченко Н.Н. Профессиональное воспитание учащейся молодежи: профпедагогика / Дьяченко Н.Н. – М., 1988. – 144 с.
5. Навіщо потрібні гуманітарні знання? / Інтернет-проект Києво-Могилянської бізнес-школи – 2015. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://open.kmbs.ua/ua/articles/opmanage/19374/navisho-potribni-gumanitarni-znannya>.
6. Професійна мораль. Моральні вимоги до суспільства – 2005–2009. [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.vuzlib.su/posibn_podatk/62.htm.
7. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: [навч. посіб.] / Фіцула М.М. – К.: «Академвидав», 2006. – 352 с. (Альма-матер).
8. Ярошинська О. Креативність як провідний принцип побудови освітнього середовища у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://library.udpu.org.ua/library_files/probl_sych_vchutela/2010/1/visnuk_16.pdf.

Кочубей А.В.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ГУМАНИТАРНАЯ СРЕДА ВЫСШЕГО ТЕХНИЧЕСКОГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ КАК УСЛОВИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРАВСТВЕННЫХ КАЧЕСТВ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ ИНЖЕНЕРНОЙ ОТРАСЛИ

Аннотация

На основе аксиологического подхода определено значение гуманитарной среды высшего технического учебного заведения для формирования профессионально-нравственных качеств будущих специалистов инженерной отрасли. Предложен перечень гуманитарных компетенций будущего специалиста, важным компонентом для формирования которых определено гуманитарную среду. Исследованы теоретические вопросы формирования в интеграции профессиональных способностей и нравственных качеств будущих специалистов инженерной отрасли.

Ключевые слова: гуманитарная среда, аксиологический подход, высшее техническое учебное заведение, моральные качества, профессиональные способности, профессионально-нравственные качества инженера.

Kochubey A.V.

National University of Water Management and Nature Management

HUMANITARIAN ENVIRONMENT OF HIGHER TECHNICAL EDUCATIONAL INSTITUTION AS THE CONDITION OF FORMATION OF PROFESSIONAL-MORAL QUALITIES OF FUTURE SPECIALISTS OF ENGINEERING INDUSTRY

Summary

On the basis of the axiological approach, the values of the humanitarian environment of the higher technical educational institution are determined for the formation of the professional and moral qualities of future specialists in the engineering branch. A list of humanitarian competencies of the future specialist is proposed, an important component for the formation of which the humanitarian environment is defined. Theoretical questions of formation in integration of professional abilities and professional-moral qualities of the future experts of engineering branch are investigated.

Keywords: humanitarian environment, axiological approach, higher technical education institution, moral qualities, professional abilities, professional and moral qualities of an engineer.